

Római pillanatok

Rómába visszatérni újra meg újra? Ha jól emlékszem, XI. Piuszról jegezték fel, hogy aki azzal hengegett neki, jól ismeri a várost, hiszen hat hónapja itt van, annak a búcsúzásakor csak a fejét biccentette meg. Aki viszont panaszkodott: több éve élt Rómában, mégsem ismeri, azzal barát-ságosan kezdet szorított. Alighanem én is az utóbbihoz társulnék, de hát tőlem sosem kérdezte meg a Szentatya, ha találkoztunk, mennyi időt töltöttem Rómában. Igaz, ő is idegen, Róma pedig nagyon római, azaz: magának való. Önző – mondta nekem az egyik ottani ismerősöm. – Vigyázz, nem kedveli, ha hengegek vele. Csak magáról szeret beszélni, kifogyhatatlanul. Cs. Szabóra gondoltam. Azt írja: Róma „nem törődik a múltjával, annyi a súlya, mint a madártoll. Az egyensúly csodája, eleven, örök perc, időtlenség, egyidejűség. A holtak versenyt élnek az élőkkel, az élők élnek maguknak.”

Benzingöz, amely már a jelen. A folyónyi autók, lambretták, melyeken diákok száguldanak, cikáznak az autók között, hogy a pesti embernek is égne áll a haja. Ontják a büzt. A rómaiak nyugodtak. Nekik van közlekedési kultúrájuk, és megállnak, ha átbetorkálsz a kocsisor közt. Persze nem is tudnak sietni, a forgalom akadályozza a forgalmat. Ez türelemre kényszeríti az embereket. A kényszerűség is teremthet kultúrát.

Goethével a Via del Corsón. A hajdani Via Lata vonala ez, római karnaválok felvonulási útja. Innen, a 18. számú palotából, az emeletről bámulta a „színforgalmat” a költő római tartózkodása idején, amikor „tökéletesen boldog volt.” Vége felé járt a XVIII. század, s a nyugalomnak volt még helye Európában.

Róma már csak akkor vigasztal, ha akarom: ha belülről kérdezem arról, amit az ezredéves kövek, sokszázados városrészek sügnak, a zajban-tolon-gásban. A Goethe-lakosztályban a Colosseo dicséretét olvasom, a költő sorait, micsoda fenséges, monumentális, semmivel össze nem hasonlítható épületóriás.

Eddig nem ilyennek láttam. Este arra járok, a kivilágított Colosseónál. Autóbuszról pillantom meg, a Fori Imperiali sarkáról. Valóban félelmetes, a fény-árnyék kontrasztban fenséges. Elképzelem: fáklafénynél, amelynél Goethe is látta, még hatalmasabbnak tűntek a méretek; ehhez igazították a rómaiak Nero szobrát, amely a közelben 30 méter magasságával versenyre kelt a „galambdúcos falakkal”. De nem szárnyalhatta túl. A szoborról senki sem mondhatta el, amit később Beda Venerabilis, a börtönben filozófiával vigasztalódó gondolkodó: „Amíg a Colosseum áll, áll Róma is. Ha ledől, Róma is elveszett.”

Félelmet keltenek bennem a szavak, s amíg az erős-illatos feketét kavargatom a téren, ahol villamosok állnak meg, s szinte belép róluk az utas az egymás mellett sorakozó vendéglők valamelyikébe, meghajtom a fejem az

előttem emelkedő épülettömeg előtt. Gladiátorokat fogadott, vért és könnyet látott, de azóta már évente Szent Péter utódját fogadja húsvét előtt, keresztútjárásra. Egyazon út vezethet a vérpadra és a megbocsátáshoz.

Keresztények megbocsátó sóhajától vált igazán nagygyá ez az épület. Goethe jól látta, és Venerabilis is. Ha a megbocsátás elvész, elvész a világ.

Alkonyodik. Nyugodt vagyok, ülök a kinti asztalnál. Buona sera – már így köszön a pincér – Che desidera? Igen, mit óhajtok? – Hm. Ezt a nyugalmat. És mindenütt a Colosseótól távolabb is.

Végre sikerült bejutnom az etruszk múzeumba. A Villa Giulia-ba. Szinte az egész napot ott töltöm. A harminchárom szobában. Engem is lenyűgöz a Castellani-gyűjtemény. A vázák özöne. Mindenik remekmű. Ha kinézek az ablakon, a Borghese fáit, parkját látom. Itt, a ház bejáratánál máris int a történelem: III. Gyula pápa öt éves uralkodásából nem maradt sok az utókorra, csak ez a palota, de ez nagyon szép. Meg Palestrina híre, akit a pápa nevezett ki a San Pietro karnagyává. A reformmuzsikuson ma is ámul a világ, a pápai nyaraló pedig a világ legnagyobb etruszkgyűjteményével dicsekedhet.

Ha életemben csak egyet tehetnék, ami fennmarad!

Járok az emlékek közt, s azok a hatások jutnak eszembe, egy nép néma vallomásai, amelyek Rómát nagygyá növesztették. Mert az ő kultúrájuk oltotta be a latin törzseket. S mi mindent tudtak az emberről az etruszkok!

A házaspár síremléke előtt hosszú időt töltök. Mennyire hasonlít egymásra a két arc. A szeretet-kapcsolódás hasonmásokat farag a lélekmárványból, s a fény kiül az arcokra. Ez lenne hát a házasság mély titka. A fölcserélhetőség. „Hús a húsból, vér a véreből.” Szemükben az Egyetlen Tekintet tükröződik. Ez az, ami túllép minden emberi szemponton, ha a matrimóniumról esik szó. Csak már kevesen értik. Valami elveszett. Valaki.

Ismerem-e Róma emberét? A polgárt, aki büszke (volt) rómaiságára? Már keresni kell. Olykor találni. A csak annyira büszkét, amennyire illik, hiszen érzi a súlyt, amelyet hordoz. Ő a történelem polgára is, nem csupán a Városé. Fejedelem.

B. diplomata és újságíró. Házának belsejét jórészt márvánnyal burkolta. A lépcsők fénylenek, a falak hűvösek. A terasz zöldje oldja fel a fehérséget. Az ellentétek nem igazán ellentétek, a latin hűvösség ugyanis mértéktartó. Horatius lírájára emlékeztet, amely látszólag kimért, rideg: de mély tüzek, szenvedélyek lobognak a márványszavak belsejében.

B. vacsorára várt. Frascati-bort tölt az abacchio mellé. Bárány ez: darbakákra vágott húсок, finom mártásban, sok salátával. Bárány, régi római módra – mondja. Mértéktartóan fűszeres, pompás étel. Lucullus vajon ismerte? Madárnyelvet várok, pástétomokat, de gyümölcs következik. Csorgó bélű narancs, kókusz, datolya, és – alma. Pannónia – kacsint a gazda – Trasdanubia, ahol két hete járt. A Balatonnál. Mesél. Otthon érezte magát. A színek, az alkonyatok, s a dombok hajlata miatt, melyek római titkokat őriznek. Testvérek vagyunk, bár Pannóniában a két nép, népeink sohasem találkoztak.

Ki tudja? Akik itt maradtak, ókori hódítók? S miért ne maradtak volna? – utódaikban éltek tovább, tán elmagyarosodva? S csak génjeik természetete azonos? A frenológusok ideje lejárt, s gensebészek tudnák, kikben hasonlók a kromoszómák. Ez lesz a legközelebbi család-fvizsgálat?

B. hangosan nevet: – Lehet, hogy mi is rokonok vagyunk? Szeretjük a jó bort, meg a dalt. Rögtön rákezd: „Lasciate mi cantare”. Engedem, daloljon. Én a másokra gyűjtök: „Nem szoktam, nem szoktam kalitkába hál- ni. . . Kéri, fordítsam le. És megtanulja. Botlik a nyelve, de dúdolja. Ne- kem könnyebb. A nyelv miatt. De való igaz, az olasznak dalból szőtték a lelkét. Énekel únos-úntalan. Mi, csak ha érzelmeink vannak.

Aztán abbahagyja, s a maga módján a vállamra ütöget. Finoman, gyen- gédén. Mi ezt másként csináljuk – nevetek, de előtte bocsánatot kérek.

Szóval ez a különbség. Ő viselkedik. Nekem előre elnézést kell kérnem.

Talán ezért is gyanakodtak ránk mindig a történelmünk során. Megun- ták a sok bocsánatkérést. De tehattünk mást? Mi vagyunk a gyöngébbek, ezt kell tennünk, ha őszinték akarunk lenni.

A *Trastevere* kényes negyed. Kényes és őszinte. Másként elegáns, mint a Via Veneto környéke, az úri negyed, a „túl a hídon”, amelytől mindig óvakodtak a trastevereiek. Hogy a szegénységnek is van tartása és kultúrá- ja, itt meglátszik. Persze koldus sorról van szó. Csupán a helyadta szerényebbségről. Mivel olcsóbb itt minden, és – szabadabb a lélek –. S ez azt jelenti: a környék múltja fölment a feszességtől. G. Belli, a pórias költő, a római népnyelv kedvelője itt élt. Vagy hatszáz szonettet írt a nép életéről. Nem messze a Casa Dantétól a szobra fogad. Zöld környezetben áll. Egyetlen versét sem ismerem, kerestem köteteit az olcsó piacon – hasztalan. Kezében sétatálcá, így sétálghatott a szürkülletben a század elején, mielőtt a szökökutak magasba lövelltek, s megnyílt a negyed harso- nás kedve. Még a kisműhelyek között járt, amikor a Santa Maria in Trastevere román mivű tornyában megszólalt a harang. Aztán leült egy kávé mellé, hallgatni a zenélő beszédet. Belli tudta, a római időkben bú- zatenger ringott erre, s az előkelők ide jöttek, ne lássa őket az Urbs, ha „elengedik magukat”.

Banditák szállása is volt a Trastevere, s ha a Da Meo Pataccát idéző Da Cicerocchio vendéglő ablakából átnézek a folyón, a Ceni-palota sötét vonulata felé, Shelley jut eszembe, aki a középkori kéjenc-főúr lányának tragédiáját drámába foglalta a Corso egyik palazzójában, a múlt század ele- jén. Vajon Pataccáról tudott-e? Banditák eszerint mindkét oldalon akadtak. Csak a túlsót főúrnak hívták. A hámladozó középkori épületek nem enged- nek el. Ahogyan Cecilia emléke sem, aki a Trasteverén született, gazdag patriciusi családban. Marcus Aurelius volt a császár. A filozófus. Akkori- ban is valahol Strigonium alatt tartózkodhatott légióival, amikor a leányt megölték. A Város kormányzója ítélte el, hite miatt. Jóságot, szeretetet hir- detett, és orgonán játszott. Ha Aurelius otthon van, talán másként alakul minden! Sfondrato bíboros bontatta fel a sírját. Ép volt teste. Így szüle- tett meg Maderna gyönyörű Szent Cecília-szobra. Nézem és azt várom: ellebegjen, mivel a föld sohasem fogadja be szentjeit. .

Kunkovác László az őstehetségű fotóművész a télen azzal keresett meg, hogy Rómába kapott ösztöndíjat, a Magyar Intézetbe. A Via Giuliára, a reneszánsz-barokk negyedbe, a régi város ép-teljes szívébe, ahol az édes da- lok hangjait újabban a maffia pisztolydörrenései szakítják meg. Teológus ismerősöm azért menekült innen haza néhány éve, mert ablakából látta a gyilkosságot. Jelentette. Vesztére. Másnap táviratot kapott: ha huszonnégy órán belül el nem hagyja Rómát, végeznek vele. Két év múlva mert csak visszatérni és vizsgáit letenni.

Fotós barátomnak erről egyetlen szót sem szóltam. Alföldi szíve, magyarsága azonnal tiltakozott volna az ösztöndíj ellen mondván, gyilkosok közé menjen ő? Itthon Bujákon, meg Boldogon gyönyörű *fékötöket* lehet fényképezni – veszély nélkül.

Így aztán, elment. Egy kicsit útbaigazítottam, a többit rábíztam. Jó szem azonnal észrevette a római magyarokat. Azok meg védelmükbe vették, hogy még többet lásson. Én fotókat kaptam tőle. Személyesen azóta sem találkoztunk, pedig húsévtra már megjött.

A *római magyarok*, akiket Riedl Frigyes remek kötetében megörökített, nagy nevek: Zrínyi, Rákóczi, de ha belegondolok: szellemi vérvesztésünkben az elmúlt negyven esztendő is felmutat tehetségeket, elszomorodom. Sokan elmentek, mert el kellett menniök. Triznya Mátyás, Szabó Ferenc, Békés Gellért, Prokop Péter. És annyian mások, hogy „mindenki hazájában” leljenek otthont. A szívük itthon maradt. Fel kell lapoznom Sík Sándor himnuszfordításait, abból is a XI. századi ismeretlen szerző Róma dicséretét, hogy vigasztalódjam:

„Ó nemes Róma, te úrnő vagy s egy világ,
Szépségben elhagyod föld minden városát,
Bíbor köntöst neked mártírok vére ad,
Szűzek lilioma fényes fehér ruhát.
Mindig és mindenütt áldást mondunk reád,
Üdvözlünk, tisztelünk minden századon át.”

Legalább ennyit. Mégis szomorú vagyok. Prokop a Szent István Ház lakója lett végleg, a Monte Verde-dombon, ahol huszonöt éve még fehér báránycák legeltek. Mindszenty bíboros áldotta meg a huszonhárom éve épült zarándokházat, utódját Szent István szálláshelyének, amit magyar búcsúsoknak épp a Szent Péter sekrestyéje mellé épített. Mester kanonok, az új ház építője kezdetben a Via Giulián lakott. Aztán valahogy kiegészített a magyar állam az egyházzal, a Mesternek mennie kellett. Az emigránsnak. A Magyar Intézetbe aztán teológusok érkeztek, civil ösztöndíjasok, melléjük meg figyelő személyzet. Figyelmeset kellett volna mondanom, de másról van szó. Triznyáékhoz sem mehettek a lakók, hogy ne figyelték volna őket. A pártállam hívatott embereire igazán nem lehetett panasz: tudták a dolgukat. . .

Hallottam, beszélgetni is biztonságosabb volt a Tevere partján, mint bent a szobában.

Szóval Mester kanonok kiköltözött a zöld dombra (ezt jelenti a Monte Verde), pénzt szerzett, építkezett. ahová a magyarföldi kispapok, meg fölszenteltek nem mertek kimenni. Legfeljebb sutyiban. Ennyire veszélyes volt a Mindszenty, Mester név. Meg a sok emigránsé, akik ott tanyát vertek.

Prokop mester pedig telefestette a kápolnát, a falakon, folyosókon temérdek alkotása tündököl. Kada Lajos érsek vigyáz a Ház nyugalmára. Ő és Genovéva nővér. Az angyal, aki bejárta a világ felét, szolgált és szeretetet osztogatott. Róla egyszer könyvet kellene írnom és mindazokról, akik a Szent István Házban élnek-dolgoznak évek óta, francia, német honpolgárságú magyar szerzetesnők. Ők őrzik a magyar szellemet, ők vigyázták a magyar érzést a nehéz esztendőkből is. Hitelesen.

A kertben különös kereszt áll. A faágat-törzset Prokop Péter találta a Tevere és a tenger találkozásánál. Hazavitte. Göcsörtös ág, kemény törzs,

keresztnek való – mondta. Az lett belőle. Jelképül a magyar történelemnek. Így kell nézni. Mintha a Bükk vagy a Mátra küldte volna. Honnan hozta a folyó? Ki tudja.

Ismeretlensége római magyar földben más jelzöt kap: crux panonica. Pannóniai kereszt.

A világbajnokság ébren tartja a Várost. Az azzurik sikerére számítanak. Kiütözik belőlük a római virtus. Arénákban üvölthettek ilyen elszántan, nagy hanggal. Ebben nem tudnak diszkrétek lenni. Furcsa, szokatlan ez a játékaazonosulás. Játszanak, mint Néró, aki felgyújtotta a Várost. Színészek. Valaki azt mondta: ma is pogányok. Lehet. Állok az ablakban és hallgatom a szurkolókat. Dörög a ház, harsog az utca, csendet életveszélyes lenne elrendelni. Akkor ölni tudnának.

Másnap a buszon senkitől sem hallok a futballról beszélni. Valakit az eredményről kérdezem. A fejét rázza: nem olasz. A másik sem.

Észreveszem, csupa idegen közt vagyok, én, a római. . .

TÓTH SÁNDOR

